

4. Про основи соціального захисту бездомних громадян і безпритульних дітей: Закон України від 2 червня 2005 р. № 2623 – IV // Відомості Верховної Ради України. – 2005. – № 26. – Ст. 354.
5. Особливості правового регулювання посвідчення правочинів щодо нерухомого майна за участю малолітніх та неповнолітніх осіб, Роз'яснення Міністерства юстиції України від 22 серпня 2011 року. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/nr000323-11,nreg>
6. Рабинович Н.В. Недействительность сделок и ее последствия / Рабинович Н.В. – Л.: Изд-во Ленингр. ун-та, 1960. – 171 с.
7. Про судову практику розгляду цивільних справ про визнання правочинів недійсними: Постанова Пленуму Верховного Суду України № 9 від 6 листопада 2009 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу до постанови: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/main/nreg,v0009700-09>
8. Нижний А.В. Конвалідація нікчемних цивільно-правових договорів, укладених з порушенням обов'язкової форми / А.В. Нижний // Вісник Запорізького національного університету. Серія «Юридичні науки». – 2010. – № 4. – С.75–79.

УДК 351.77

ЩОДО АКСІОЛОГІЇ МЕДИЧНОГО ПРАВА

Логвиненко Б.О., к.ю.н., доцент

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

У статті визначено аксіологію медичного права як складової системи права України та навчальної дисципліни.

Ключові слова: аксіологія, медичне право, охорона здоров'я, освіта.

Логвиненко Б.А. ОТНОСИТЕЛЬНО АКСИОЛОГИИ МЕДИЦИНСКОГО ПРАВА / Днепропетровский государственный университет внутренних дел, Украина

В статье определена аксиология медицинского права как составляющей системы права Украины и учебной дисциплины.

Ключевые слова: аксиология, медицинское право, здравоохранение, образование.

Logvynenko B.A. RELATIVELY AN AXIOLOGY OF MEDICAL LAW / Dnipropetrovsk state university of internal affairs, Ukraine

An axiology of medical law as a component of the law system of Ukraine and educational discipline are considered in the article.

Key words: axiology, medical law, health protection, education.

Інтенсифікація розвитку суспільних відносин обумовлює необхідність правового регулювання різноманітних сфер життя та виникнення новітніх галузей права в правовій системі України. Однією з таких надзвичайно важливих складових суспільного життя є царина охорони здоров'я.

Про її невід'ємне значення можуть свідчити наступні обставини: 1) зазначена галузь супроводжує життя людини від початку цивілізації; 2) відносини, що складаються в сфері охорони здоров'я, потребували врегулювання на всіх етапах розвитку людства; 3) саме здоров'я не є товаром, який можна придбати; 4) лікування є діяльністю на розі фаху і мистецтва.

У нашій державі відповідне право належить до найголовніших і закріплюється Конституцією України. Зокрема, статтею 49 Основного Закону, проголошено право кожного на охорону здоров'я, медичну допомогу та медичне страхування. Охорона здоров'я забезпечується державним фінансуванням відповідних соціально-економічних, медико-санітарних і оздоровчо-профілактичних програм. Держава створює умови для ефективного і доступного для всіх громадян медичного обслуговування. У державних і комунальних закладах охорони здоров'я

медична допомога надається безоплатно; існуюча мережа таких закладів не може бути скорочена. Держава сприяє розвитку лікувальних закладів усіх форм власності [1].

Наголосимо, що регулювання суспільних відносин у царині охорони здоров'я пов'язане зі встановленням державою певних правил поведінки для людини та суб'єктів владних повноважень, що стосуються організації і здійснення діяльності у вказаній сфері.

Безпосередньо держава, в особі органів публічної адміністрації, несе відповідальність перед громадянами за належне забезпечення охорони здоров'я. При цьому держава створює нормативно-правові акти, застосовує засоби регулювання, контролю і нагляду з подальшою реалізацією адміністративно-господарських санкцій.

Проблеми правового регулювання царини охорони здоров'я та шляхи їх подолання становлять предмет наукових досліджень плеяди вітчизняних вчених, зокрема: Н.Б. Болотіної, З.С. Гладуна, А.О. Захарової, С.О. Козуліної, В.М. Пашкова, Я.Ф. Радиша, І.Я. Сенюти, І.В. Солопової, В.Ю. Стеценко, С.Г. Стеценка, Т.О. Тихомирової та інших науковців.

Як відмічає С.Г. Стеценко, на сьогодні медичне право перебуває в стані розвитку, який характеризується комплексністю і нерівномірністю. Комплексність виявляється в тому, що, по-перше, сама медична діяльність усе більшою мірою демонструє наявність складних питань, вирішення яких знаходиться в юридичній площині. По-друге, наукові дослідження за різними юридичними спеціальностями все частіше присвячені нерозв'язаним проблемам правового регулювання медичної діяльності. Непоодинокими вже є дисертаційні дослідження, котрі в Україні здійснюються в рамках теорії права, конституційного, цивільного, кримінального, адміністративного тощо галузей права, предметом яких є різні аспекти юридичного забезпечення галузі охорони здоров'я. І, по-третє, необхідно констатувати суттєве поживлення інтересу до медичного права через інтенсифікацію правозахисних спрямувань у контексті захисту прав людини при наданні їй медичної допомоги.

Щодо нерівномірності, науковець зазначає, що принципово можна виокремити декілька системних складових медичного права: а) безпосереднє здійснення наукових досліджень; б) організація проведення медико-правових наукових заходів; в) викладення як окремої навчальної дисципліни; г) галузь практичної юридичної діяльності; ґ) розробка та прийняття законів, положення яких регулюють суспільні відносини у сфері медичної діяльності [2, 6].

Метою статті є визначення аксіології медичного права як складової системи права України та навчальної дисципліни.

Досягненню поставленої мети сприятиме розгляд наступних положень:

- 1) визначення аксіології права взагалі і медичного права зокрема;
- 2) місце медичного права в сучасній системі права України;
- 3) цінність медичного права як навчальної дисципліни.

Загалом, аксіологія (грец. *axia* – цінність; *logos* – слово, вчення) – філософська дисципліна, що займається дослідженням цінностей як смислоутворювальних основ людського буття, що задають спрямованість і вмотивованість людському життю, діяльності і конкретним діям, і вчинкам [3].

Відповідно, аксіологія права є вченням про цінність, значущість права.

Поняття цінності права має розкрити його позитивне значення для суспільства, окремого індивіда. І легістський, і юридичний типи праворозуміння, і різні правові школи визнають цінність права, однак, розуміння даної категорії в них різне [4, 100].

Скаун О.Ф. наголошує, що під цінністю права розуміється його спроможність служити метою і засобом задоволення науково обґрунтованих, соціально справедливих загальнолюдських потреб та інтересів громадян та їх об'єднань.

Ми розділяємо її погляд про виокремлення таких основних проявів цінності права: 1) соціальна цінність права полягає в тому, що воно, втілюючи загальну, групову та індивідуальну волю (інтерес) учасників суспільних відносин, сприяє розвитку тих відносин, у яких зацікавлені як окремі індивіди, так і суспільство в цілому; 2) інструментальна цінність права – один із проявів

його загальносоціальної цінності – полягає в тому, що право є регулятором суспільних відносин, інструментом для вирішення різних завдань, у тому числі для забезпечення функціонування інших соціальних інститутів (держави, соціального керування, моралі та ін.) та інших соціальних благ. 3) Власна цінність права як соціального явища полягає в тому, що право виступає як міра: а) свободи та б) справедливості. У цій якості право може надавати людині, комерційним і некомерційним організаціям простір для свободи, активної діяльності й у той же час виключати сваволлю і свавілля, тобто служити гарантом вільного, гідного та безпечного життя [5, 228].

Таким чином, як загальне співвідноситься із частковим, так аксіологія (цінність) медичного права є складовою більш широкого поняття – „аксіологія права”. Під аксіологією медичного права ми пропонуємо розуміти його властивість виступати в якості соціального блага, бути метою і засобом задоволення відповідних потреб та інтересів фізичних і юридичних осіб у сфері медичної діяльності.

Наступним пропонується визначити місце медичного права в сучасній системі права України. Цікавим є те, що медичне право виникло як галузь міжнародного права, а вже потім стало галуззю права національного. Шоста сесія Всесвітньої асамблеї охорони здоров'я (1953 р.), дослідивши пропозицію уряду Бельгії про проведення досліджень, пов'язаних з міжнародним медичним правом та порівняльним законодавством у галузі охорони здоров'я, прийняла Резолюцію № 6.40., у якій запропонувала організувати дослідження проблем міжнародного медичного права. Попередня робота була проведена Виконкомом Всесвітньої організації охорони здоров'я, який запросив точки зору багатьох урядів, наукових, громадських організацій та приватних осіб про необхідність вивчення проблем міжнародного медичного права. Отримані відповіді свідчили про загальну зацікавленість у дослідженні та розробці цієї проблеми. 47-а конференція Асоціації міжнародного права, яка проходила в Дубровнику (1956 р.) постановила заснувати Комітет із міжнародного медичного права, і рішенням Виконкому Асоціації від 26 жовтня 1956 року такий комітет було утворено [6].

Автори підручника „Медичне право України” визначають його як комплексну галузь права, що включає сукупність правових норм, регулюючих суспільні відносини у сфері медичної діяльності [7, 11].

Стеценко В.Ю., у своїй статті наголошує, що будучи комплексною галуззю, медичне право включає у свій склад норми різних галузей права: кримінального, цивільного, адміністративного і ін. [8, 299].

Наявність самостійної галузі медичного права важлива як для суспільства в цілому, так і для самих медичних працівників і пацієнтів. Медичне право дозволить на більш високому рівні здійснювати розробку принципів (основних початків) державної політики у сфері охорони здоров'я, якісніше пропрацювати питання захисту прав громадян при наданні медичної допомоги, детально визначити правовий статус суб'єктів правовідносин, що виникають у сфері медичної діяльності [8, 301].

Наразі, система права України представлена багатьма галузями права. Структурними елементами зазначеної системи є норми, субінститути, інститути та галузі права. Серед фундаментальних галузей, тобто таких, що утворюють невід'ємну складову, підвалин вітчизняної правової системи, виокремлюють: конституційне право, адміністративне право, цивільне право, кримінальне право. Натомість існує багато інших галузей, таких, що містять як норми основних галузей права, при цьому істотно їх спеціалізуючи, так і свої власні галузеві норми, які створюють їх базу. Такі галузі права називаються комплексними. Відповідно, медичне право є повноцінною комплексною галуззю права, що сформувалась порівняно недавно і врегульовує комплекс суспільних відносин у сфері медичної діяльності.

Важливість медичного права додатково обумовлена природою таких відносин, а саме здоров'ям (фізичним і психічним) та пов'язаною з ним медичною діяльністю. Зокрема, вимагають нагального вирішення і приведення до міжнародних норм питання відпрацювання юридичних механізмів забезпечення прав громадян на справедливий і рівний доступ до медичного обслуговування, уніфікації термінології, розробки соціальних стандартів достойної якості життя і галузевих стандартів гарантованого рівня якісної охорони здоров'я та медичної допомоги, забезпечення прав пацієнтів і медичних працівників тощо [9, 85].

Медичне право повинно розвиватися з урахуванням тенденцій розвитку системи права (сьогодні з'явилося чимало „молодих” правових утворень – інформаційне, транспортне, містобудівне, муніципальне право) та законодавства і, навпаки, саме впливати на законодавство. Одним з основних напрямів його розвитку буде вдосконалення правового статусу суб'єктів медичного права – пацієнтів, медичних працівників, закладів охорони здоров'я. Спроба такого вдосконалення зроблена в законопроектах, що знаходяться на розгляді в профільному комітеті ВР. Інша річ, що спільні зусилля медико-правової громадськості можуть зробити цю спробу більш вдалою. Потрібна ратифікація низки міжнародних договорів, пов'язаних з охороною здоров'я, які стануть частиною національного законодавства. При розробці законопроектів важливо враховувати акти міжнародного медичного права, практику Європейського Суду з прав людини. Важливе значення матиме узагальнення і аналіз вітчизняної судової практики. Лише 2007 року українські суди винесли 15 обвинувальних вироків щодо медичних працівників: 14 – за неналежне виконання професійних обов'язків, 1 – за порушення порядку трансплантації органів та інших анатомічних матеріалів людині. Медичні працівники і пацієнти відчують потребу у кваліфікованій юридичній допомозі [10, 5].

3.С. Гладун відмічає, що медичне право має бути не лише спеціалізованою, а й комплексною галуззю права, що аж ніяк не суперечить принципам побудови традиційних галузей права (адміністративного, цивільного, трудового, кримінального тощо). На думку автора, у практичній площині медичне право доцільно розглядати як публічне та приватне МП. Якщо об'єктом є здоров'я людини, у дію вступають норми цивільного права, якщо ж ідеться про здоров'я населення – застосовуються норми публічного права (кримінального, адміністративного тощо) [10, 6].

У цілому погоджуючись із думкою вченого, ми відмічаємо ключову роль адміністративних норм у врегулюванні відносин у сфері медичної діяльності та публічну спрямованість медичного права. Так, нормами адміністративного права упорядковується багато питань внутрішньоорганізаційного управлінського характеру в діяльності органів і закладів охорони здоров'я в Україні, у свою чергу, відносини у сфері медичної діяльності часто складаються саме між фізичною особою та державним (комунальним) закладом (органом) у царині охорони здоров'я.

Цінність медичного права як навчальної дисципліни впливає з необхідності вивчення даної галузі права правниками, враховуючи необхідність належного юридичного забезпечення медичної діяльності.

Враховуючи особливості структури медичного права (медична+юридична), окремі вчені наголошують, що фахівець з нього повинен мати, як юридичну, так і медичну освіту. Очевидно, що тут слід глибше вивчити закордонний досвід, адже в економічно розвинених країнах дві вищі освіти не дивина, і на базі післядипломних навчальних факультетів та закладів МОЗ України (медикові реальніше отримати додаткові юридичні знання, ніж юристові вивчити медицину) організувати кафедри медичного права, розробити типову програму та готувати таких спеціалістів з числа осіб, які вже мають первинну медичну освіту. При цьому форма навчання може бути як очною, так і очно-заочною та ін. [9, 86].

На підтримку зазначеної думки, Я.Ф. Радиш підкреслює, що в ідеалі викладати медичне право повинні спеціалісти, які мають дві вищі освіти – медичну та юридичну. На сьогоднішній день в Україні таких одиниць, до того ж їх не приваблює викладацька діяльність. Одним із можливих шляхів дієвого впливу на розвиток медичного права як навчальної та наукової дисципліни може бути створення самостійних кафедр, які б займалися викладанням медичного права [11, 251].

Зауважимо, що медичне право України як навчальна дисципліна для юридичних вишів не є новим явищем, оскільки протягом вже кількох років вивчається як спецкурс чи є предметом спеціалізації юридичних клінік, функціонують окремі інституції для дослідження окресленої проблематики (Науково-дослідна лабораторія права біоетики та медичного права КУП НАН України, Інститут медичного та фармацевтичного права і біоетики при Академії адвокатури України тощо). До таких вишів, зокрема, належать Київський університет права Національної академії наук України, Академія адвокатури України, Національний університет „Києво-Могилянська академія”, Донецький національний університет. Окрім цієї навчальної традиції, у нашій державі розпочато комплексний підхід до розвитку галузі медичного права, зокрема

МОЗ України виступило замовником та ініціатором проекту „Створення концепції розвитку галузі медичного права в Україні”, метою якого передбачено, у тому числі створення підґрунтя для всебічного розвитку правового забезпечення охорони здоров'я, запровадження дисципліни „Медичне право України” в навчальні курси правників ВНЗ [12, 6].

Волков В.Д. та Дешко Л.М. відмічають, що споживачем специфічних медичних послуг людина є з моменту народження і до кінця життя, і кожен має право на охорону здоров'я та медичну допомогу, кожному гарантується право на отримання кваліфікованої юридичної допомоги. Крім того, зазначені права закріплено у великій кількості нормативних актів, розібратися в яких може лише спеціально підготовлений фахівець, який знає не лише загальні правила застосування тих чи інших правових норм, але і може правильно оцінити дії медичного працівника. Правова оцінка кваліфікаційних та професійних дій медика неможлива без знання численних форм і методів надання однієї і тієї ж медичної послуги – кожен Вищий навчальний заклад або факультет є самостійною школою, яка дає медичному працівнику теоретичні знання в майбутній професійній діяльності. У свою чергу, кожний пацієнт має індивідуальні особливості, пов'язані зі станом його здоров'я, тому юрист, який консультує або веде „медичну справу”, повинен спиратися не лише на висновки експертів, але і розуміти тактику ведення пацієнта. Більшість правознавців, у свою чергу не мають подібних знань і не можуть повноцінно оцінити дії медичного працівника [13, 66].

Отже, викладення медичного права як окремої навчальної дисципліни у вищих навчальних закладах є нагальною потребою сьогодення як для правників, так і для медичних працівників.

Підводячи підсумок, акцентуємо увагу на основних висновках по статті:

- а) аксіологія медичного права є його властивістю виступати в якості соціального блага, бути метою і засобом задоволення відповідних потреб та інтересів фізичних і юридичних осіб у сфері медичної діяльності;
- б) у сучасній системі права України медичне право є самостійною комплексною галуззю права, яка врегульовує комплекс суспільних відносин у сфері медичної діяльності. Серед фундаментальних галузей права найбільш прослідковується зв'язок медичного права з адміністративним правом;
- в) аксіологія медичного права як навчальної дисципліни знаходить прояв у необхідності його викладення у вищих навчальних закладах та беззаперечній важливості для представників, як мінімум, двох професій: лікарів та юристів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
2. Сучасне українське медичне право / [Болотіна Н.Б., Буздуган Я.М., Булеца С.Б. та ін.]; За заг. ред. С.Г. Стеценка. – К.: Атіка, 2010. – 496 с.
3. Гончаров В. Гроші в контексті аксіологічного аналізу / В. Гончаров [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://journal.mandrivets.com/images/file/Honcharov.pdf>
4. Теория государства и права. Государственный экзамен / Крестовская Н.Н., Оборотов Ю.Н. Крыжановский А.Ф., Матвеева Л.Г / Изд. 5-е. – Х.: Одиссей, 2009. – 256 с.
5. Скаун О.Ф. Теорія держави і права / О.Ф. Скаун; пер. з рос. – Х.: Консум, 2001. – 656 с.
6. Баришніков М.Р. Міжнародне медичне право та його вплив на медичне законодавство України / М.Р. Баришніков [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.health-medic.com/articles/liki_ukr/2008-05-21/188-190.pdf.
7. Стеценко С.Г. Медичне право України: підручник / Стеценко С.Г., Стеценко В.Ю., Сенюта І.Я.; за заг. ред. д.ю.н., проф. С.Г. Стеценка. – К.: Всеукраїнська асоціація видавців „Правова єдність”, 2008. – 507 с.
8. Стеценко В.Ю. Предмет, метод і система медичного права / В.Ю. Стеценко // Медичне право України: проблеми становлення та розвитку. Матеріали І Всеукраїнської науково-

практичної конференції 19-20.04.2007, м. Львів. – Львів: ЛОБФ „Медицина і право”, 2007 – С. 297–301.

9. Медичне право в системі вищої медичної освіти в Україні / Дерик О.З., Кольцова Н.І., Сорока О.Я., Павлишин Я.І. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/Chem_Biol/Sjgz/2008_4/PN_N4_2008_18.pdf.
10. Сіроштан О. Які права у „Медичного права”? / О. Сіроштан // Therapia. – 2008. – № 6 (27). – С. 5–7.
11. Радиш Я.Ф. Медичне право України: проблеми становлення та розвитку / Я.Ф. Радиш // Медичне право України: проблеми становлення та розвитку. Матеріали I Всеукраїнської науково-практичної конференції 19-20.04.2007, м. Львів – Львів: ЛОБФ „Медицина і право”, 2007 – С. 248-253.
12. Медичне право України. Типова навчальна програма / за ред. Бронної В.М., Сенюти І.Я. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://healthrights.org.ua/fileadmin/user_upload/pdf/Programa_new1_01.pdf.
13. Волков В.Д. З досвіду викладення медичного права України / В.Д. Волков, Л.М. Дешко // Медичне право України: правовий статус пацієнтів в Україні та його законодавче забезпечення (генезис, розвиток, проблеми і перспективи вдосконалення). Матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції 17-18.04.2008, м. Львів – Львів: ЛОБФ „Медицина і право”, 2008 – С. 65-69.

УДК (477)340.13[342.92:614.2]

ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ТРАНСПЛАНТАЦІЇ ОРГАНІВ ТА ІНШИХ АНАТОМІЧНИХ МАТЕРІАЛІВ ЛЮДИНИ

Розвадовський В.Б., к.ю.н., експерт

Центр стратегічних досліджень

Наукова стаття присвячена дослідженню проблем правового регулювання трансплантації органів та інших анатомічних матеріалів людини. Розглядаючи окремі положення вітчизняного законодавства відносно трансплантологічних процедур автор доходить висновків про необхідність його подальшого удосконалення в частині, що стосується зміни концептуальних підходів до отримання згоди на проведення операцій з використанням анатомічних матеріалів померлих людей. На основі зроблених висновків автором запропоновано перспективний напрямок для подальших наукових досліджень та відповідного нормативного регулювання.

Ключові слова: трансплантація, нормативно-правове забезпечення, донорство.

Розвадовский В.Б. ПРОБЛЕМЫ ПРАВОВОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ ТРАНСПЛАНТАЦИИ ОРГАНОВ И ДРУГИХ АНАТОМИЧЕСКИХ МАТЕРИАЛОВ ЧЕЛОВЕКА / Центр стратегических исследований, Украина

Научная статья посвящена исследованию проблем правового регулирования трансплантации органов и других анатомических материалов человека. Рассматривая отдельные положения отечественного законодательства относительно трансплантологических процедур, автор приходит к выводу о необходимости его дальнейшего усовершенствования в части, касающейся изменения концептуальных подходов к получению согласия на проведение операций с использованием анатомических материалов умерших людей. На основе сделанных выводов автором предложены перспективные направления для дальнейших научных исследований и соответствующего нормативного регулирования.

Ключевые слова: трансплантация, нормативно-правовое обеспечение, донорство.

Rozvadovsky V.B. PROBLEMS OF THE LEGAL ADJUSTING OF TRANSPLANTATION OF ORGANS AND OTHER ANATOMIC HUMANS MATERIALS / Center of strategic researches, Ukraine

This article is devoted to study the problem of legal adjusting of transplantation of organs and other anatomic humans materials. Examining separate positions of legislation relatively transplantation procedure author reaches conclusions about the necessity of him further improvement in the part of the operations with